

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL / IYUL / 7-SON,
I-QISM

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyul.
I-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoj o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

MHXS (IFRS) ASOSIDA MOLIVAVIY HISOBOT TUZISHNING KORXONA RENTABELLIGI VA TO'LOVGA QOBILIYATLILIGINI TAHLIL QILISHDAGI O'RNI.....	12
Urakova Maxsad Xakimovna	
QAYTA TIKLANMAYDIGAN RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISHDA MOLIVAVIY TEXNOLOGIYALARNING O'RNI.....	18
Yusupova Jamila Karamatdinovna	
COMPARATIVE ANALYSIS OF DIGITAL FINANCIAL TECHNOLOGIES FOR CREDIT RISK PREDICTION AND MANAGEMENT IN COMMERCIAL BANKS BASED ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND BIG DATA ANALYTICS.....	21
Kholdorov Sardor Umarovich	
O'ZBEKISTONDA AGROINVESTITSIYALARNI MOLIVALASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	28
Yusupov Komaliddin Baxtiyor o'g'li	
O'ZBEKISTONDA NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLAR UCHUN ICHKI TURISTIK MAHSULOTLAR TAHLILI.....	33
Zoxidov Firuz Faxritdinovich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯМИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИОННОГО ПОДХОДА.....	38
Эргашбаева Нилуфар Мухаммадсайфуллаевна	
MUSTAQIL TURISTLAR OQIMINI OSHIRISHDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA VA UNI O'ZBEKISTON SHAROITIGA MOSLASHTIRISH IMKONIYATLARI.....	42
Muzaffarov Akmal Axmadovich	
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА И ЧАТ-БОТОВ В СИСТЕМЕ РЕГУЛИРОВАНИЯ ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ	49
Ирматова Азиза Бахрамовна	
OROL BO'YI MINTAQASIDA YASHIL IQTISODIYOT ASOSIDA AGROTURIZMNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI (QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI MISOLIDA)	56
Akramova Feruza	
RECENT MEDICAL TOURISM RESEARCH IN THE WEB OF SCIENCE CORE COLLECTION	68
Hao Xiaohui	
HARBIY XIZMATCHILARNI KIYIM-KECHAK BILAN TA'MINLASHDA ILG'OR XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASIDAN O'ZBEKISTONDA FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	76
Omonov Usmonqul Raxmonqul o'g'li	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA OSHIRISHNING ZAMONAVIY IQTISODIY MEXANIZMLARI	83
Inobatov Abror Boshlarovich	
КОММУНАЛЬНАЯ ИНФРАСТРУКТУРА И МЛАДЕНЧЕСКАЯ СМЕРТНОСТЬ: ЭМПИРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПО РЕГИОНАМ УЗБЕКИСТАНА ЗА 2012–2024 ГОДЫ.....	92
Мамбетсапаев Курбанияз Айниязович	
АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ	97
Ташмухамедова Карима Саматовна	
СУТЬ УПРАВЛЕНИЯ СТРАТЕГИЕЙ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ	104
Тарават Абдул Салам	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ASOSIY KAPITALGA KIRITILGAN INVESTITSIYALAR MANBALARI RIVOJLANISHINING MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI.....	112
Ibadullayev Dilshad Ibragimovich	

BARQAROR SHAHARSOZLIKNI TA'MINLASHDA TRANSPORT INFRATUZILMASINING EKOLOGIK VA IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	117
Permatov Ilxomjon Juraboyevich	
O'ZBEKISTONDA BARQAROR SHAHARSOZLIKNI HUQUQIY ASOSLARINI RIVOJLANTIRISH	121
Inoyatova Gulnoz Kadamovna	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK OMILLARNING BINOLAR YEMIRILISHIGA TA'SIRINI KOMPLEKS BAHOLASH VA ULARNI KAMAYTIRISH USULLARI (TOSHKENT SHAHRI MISOLIDA).....	125
Turabova Shodiya Anvarjon qizi	
MHXSDA TUSHUM VA MOLIVAVIY INSTRUMENTLAR BO'YICHA PUL MABLAG'LARI OQIMINI HISOBGA OLISH	132
Eshonqulov Akmal Qudratovich	
BOJXONA IMTIYOZLARINING DAVLAT BYUDJETI DAROMADLARIGA TA'SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	138
Latipov Jahongir Shavkatovich	
O'ZBEKISTONDA XUSUSIY TA'LIM TIZIMIDA KADRLAR NOMUTANOSIBLIGI TENDENSIYALARI	144
Raxmatxo'jayev Axrolxo'ja Akmal o'g'li	
EKOLOGIK TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR VA INNOVATSION USULLARNING SAMARADORLIGI.....	150
Usmanova Gulida Valiyevna	
BUXORO VILOYATIDAGI KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARI TARMOQLARARO IQTISODIY SAMADORLIGI EKONOMETRIK TAHLILI	156
Nazarov Nazar G'ulom o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KO'CHMAS MULK BOZORIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	163
Sadikova Dildora Abdulla qizi	
MAHALLALARDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH EKOTIZIMINING FUNKSIONAL BOG'LIQLIGI.....	167
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich	
СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫМИ ФИНАНСОВЫМИ ОПЕРАЦИЯМИ	172
Исмоилова Жасмина Ильхом кизи	
SANOAT KLASSTERLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING INNOVATSION FAOLIYATGA TA'SIRI	178
Mamadaliyev Anazxon Ziyodillayevich	
XIZMATLAR SOHASIDA KICHIK BIZNES KORXONALARINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI	183
Ulmasova Oygul Baxtiyorovna	
BIOLOGIK RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHDA INNOVATSION BOSHQARUV USULLARI.....	188
Babadjanov Akmal Shuxratovich	
ZAMONAVIY JAMIYATDA AHOLINING EKOLOGIK MADANIYATINI YUKSALTIRISH MEXANIZMLARI.....	193
Xudoyberdiyev Norbek Komiljon o'g'li	

ZAMONAVIY JAMIYATDA AHOLINING EKOLOGIK MADANIYATINI YUKSALTIRISH MEXANIZMLARI

Xudoyberdiyev Norbek Komiljon o'g'li
Markaziy Osiyo atrof-muhit va iqlim o'zgarishini o'rganish universiteti
Atrof-muhit, ekologiya va barqaror rivojlanish fakulteti magistranti
E-mail: xudoyberdievnorbek1997@gmail.com
ORCID:0009-0001-0275-9630

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy jamiyatda aholining ekologik madaniyatini yuksaltirishning nazariy-uslubiy asoslari, mavjud mexanizmlari hamda ularni takomillashtirish yo'llari tahlil qilinadi. Tadqiqotda ekologik madaniyatning mohiyati, tarkibiy tuzilishi va uni shakllantiruvchi ijtimoiy institutlar ko'rib chiqiladi, ta'lim tizimi, huquqiy-me'yoriy baza, davlat siyosati va fuqarolik jamiyati institutlarining o'zaro uyg'unlashgan faoliyati orqali ekologik ongni yuksaltirish imkoniyatlari ochib beriladi. Tadqiqot metodologiyasi tahliliy-sintetik, qiyosiy va tizimli yondashuvlarga asoslangan bo'lib, xorijiy va mahalliy ilmiy manbalar chuqur tahlil qilingan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ekologik madaniyatni yuksaltirish uzluksiz ta'lim, huquqiy ongni oshirish, ijtimoiy institutlarning faolligini kuchaytirish va barqaror rivojlanish tamoyillarini amaliyotga tatbiq etish orqali samarali amalga oshiriladi. Maqola yakunida ekologik madaniyatni shakllantirishning kompleks mexanizmlari bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ekologik madaniyat, ekologik ta'lim va tarbiya, ekologik ong, barqaror rivojlanish, tabiatni muhofaza qilish, ekologik huquq, jamiyat va tabiat, ekologik xavfsizlik.

Аннотация. В данной статье анализируются теоретико-методологические основы повышения экологической культуры населения в современном обществе, существующие механизмы и пути их совершенствования. В исследовании рассматриваются сущность экологической культуры, её структура и социальные институты, формирующие её, а также раскрываются возможности повышения экологического сознания посредством согласованной деятельности системы образования, нормативно-правовой базы, государственной политики и институтов гражданского общества. Методология исследования основана на аналитико-синтетическом, сравнительном и системном подходах, а также на глубоком анализе отечественных и зарубежных научных источников. Результаты показывают, что повышение экологической культуры эффективно осуществляется посредством непрерывного образования, повышения правового сознания, усиления активности социальных институтов и внедрения принципов устойчивого развития в практику. В заключение статьи разработаны научно-практические рекомендации по формированию комплексных механизмов экологической культуры.

Ключевые слова: экологическая культура, экологическое образование и воспитание, экологическое сознание, устойчивое развитие, охрана природы, экологическое право, общество и природа, экологическая безопасность.

Abstract. This article analyzes the theoretical and methodological foundations of enhancing the ecological culture of the population in modern society, existing mechanisms, and ways to improve them. The study examines the essence and structural components of ecological culture, as well as the social institutions that shape it. It also reveals opportunities for raising environmental awareness through the coordinated activities of the education system, legal and regulatory frameworks, state policy, and civil society institutions. The research methodology is based on analytical-synthetic, comparative, and systemic approaches, with an in-depth analysis of both domestic and foreign scientific sources. The findings indicate that enhancing ecological culture can be effectively achieved through continuous education, strengthening legal awareness, increasing the activity of social institutions, and implementing the principles of sustainable development in practice. The article concludes with scientific and practical recommendations for developing comprehensive mechanisms for the formation of ecological culture.

Keywords: ecological culture, environmental education and upbringing, environmental awareness, sustainable development, nature conservation, environmental law, society and nature, environmental security.

KIRISH

Insoniyat sivilizatsiyasining rivojlanish tarixi tabiat bilan uzviy bog'liq bo'lib, ishlab chiqarish kuchlarining o'sishi, urbanizatsiya jarayonlarining kuchayishi va iste'mol madaniyatining o'zgarishi natijasida ekologik muammolar globallashuv davrining eng dolzarb masalalaridan biriga aylandi. Iqlim o'zgarishi, biologik xilma-xillikning kamayishi, tabiiy resurslarning tanqisligi, atmosfera va suv havzalarining ifloslanishi kabi jarayonlar nafaqat tabiiy muhitga, balki insoniyatning kelajakdagi mavjudligiga ham jiddiy tahdid solmoqda. Ushbu global muammolarning yechimi ko'p jihatdan texnologik va iqtisodiy chora-tadbirlarga emas, balki, eng avvalo, insonning tabiatga bo'lgan munosabatini, uning dunyoqarashi va qadriyatlar tizimini o'zgartirishga, ya'ni yuqori ekologik madaniyatni shakllantirishga bog'liqdir.

Ekologik madaniyat — bu shaxsning tabiiy muhitga nisbatan ongli, mas'uliyatli va oqilona munosabatini ifodalovchi bilimlar, qadriyatlar, ko'nikmalar va xulq-atvor me'yorlari majmuidir. Ekologik madaniyatni yuksak darajada egallagan shaxs o'z faoliyatining barcha turlarini tabiiy resurslardan oqilona foydalanish talablariga bo'ysundiradi, atrof-muhitni yaxshilash haqida qayg'uradi, uning ifloslanishi va buzilishiga yo'l qo'ymaydi. Shu bois ekologik ta'lim-tarbiyani rivojlantirish ilmiy bilimlarga hamda ekologik ongni shakllantirishning psixologik qonuniyatlarini bilish va ulardan malakali foydalanishga asoslanishi lozim [1].

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda ekologik xavfsizlikni ta'minlash, atrof-muhitni muhofaza qilish va aholining ekologik madaniyatini yuksaltirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Orol dengizi mintaqasidagi ekologik inqiroz, suv resurslaridan foydalanishdagi muammolar, sanoat chiqindilarining atrof-muhitga ta'siri kabi masalalar milliy miqyosda kompleks yondashuvni talab etmoqda. Shu munosabat bilan qonun va farmonlarda belgilangan ustuvor vazifalarning bajarilishini ta'minlash, mintaqada ekologik barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan ishlarni amalga oshirish, yoshlarga ekologik ta'lim berishning aniq vazifalarini belgilash muhim ahamiyat kasb etadi [2].

Muammoning dolzarbligi shundan iboratki, ekologik madaniyatni yuksaltirish borasida nazariy asoslar yetarlicha ishlab chiqilgan bo'lsa-da, amaliyotda bu mexanizmlarning tizimli va o'zaro uyg'unlashgan tarzda qo'llanilishi bo'yicha aniq ilmiy-metodik tavsiyalar hamon yetishmaydi. Ta'lim muassasalaridagi ekologik tarbiya ishlari ko'pincha parchalangan, nazariy xarakterga ega bo'lib, amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yetarlicha e'tibor qaratilmaydi. Ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarning ekologik targ'ibotdagi salohiyatidan to'liq foydalanilmayapti. Fuqarolik jamiyati institutlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlarining ekologik faoliyatni rag'batlantirishdagi o'rni yetarli darajada tadqiq etilmagan.

Ushbu maqolaning maqsadi — zamonaviy jamiyatda aholining ekologik madaniyatini yuksaltirishning asosiy mexanizmlarini ilmiy tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularning yechimiga oid ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat: ekologik madaniyat tushunchasining nazariy-metodologik mazmunini ochib berish; ekologik madaniyatni shakllantiruvchi asosiy ijtimoiy institutlarni tahlil qilish; xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish asosida ekologik ta'lim-tarbiyaning samarali modellarini aniqlash; O'zbekistonda ekologik madaniyatni yuksaltirish borasidagi mavjud muammolarni tizimlashtirish va ularni bartaraf etish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ekologik madaniyat masalasi zamonaviy ekologiya, pedagogika, sotsiologiya va barqaror rivojlanish nazariyasining muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda ekologik muammolarning global tus olishi natijasida ekologik madaniyatni shakllantirish va rivojlantirish masalalariga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar soni sezilarli darajada ortdi. Mazkur yo'nalishdagi ilmiy ishlarda ekologik madaniyatning nazariy asoslari, uning tarkibiy elementlari, shakllanish mexanizmlari va jamiyat taraqqiyotidagi o'rni keng yoritilgan.

Xalqaro miqyosda ekologik madaniyat konsepsiyasining shakllanishiga katta hissa qo'shgan olimlardan biri V.I. Vernadskiy hisoblanadi. U insoniyat va tabiat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni asoslab berib, noosfera konsepsiyasi orqali ekologik ong va mas'uliyatning ahamiyatini ta'kidlagan. Shuningdek, N.N. Moiseyev ekologik madaniyatni insoniyatning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim omil sifatida baholaydi hamda ekologik tafakkurni shakllantirish zarurligini asoslaydi.

Ekologik ta'lim va tarbiya masalalari bo'yicha A.D. Ursul, N.F. Reimers va boshqa tadqiqotchilar tomonidan ekologik madaniyatning nazariy-metodologik asoslari ishlab chiqilgan. Ularning fikricha, ekologik madaniyat ekologik bilimlar, qadriyatlar, mas'uliyat va amaliy faoliyatning o'zaro uyg'unlashuvi natijasida shakllanadi. Shu bois ekologik ta'lim uzluksiz va tizimli xarakterga ega bo'lishi zarur.

Mahalliy olimlar tomonidan ham ekologik madaniyat va ekologik ta'lim masalalari keng tadqiq etilgan. Jumladan, X.T. Tursunov, B.B. Xoliqov va boshqa olimlar ekologik ta'lim-tarbiya tizimini rivojlantirish, ekologik ongni shakllantirish hamda tabiatdan oqilona foydalanish masalalarini o'rganganlar. Ularning ilmiy ishlarida ekologik madaniyatni yuksaltirishning muhim sharti sifatida ekologik bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog'lash zarurligi ta'kidlangan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida bir qator umumilmiy va maxsus tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Tahliliy-sintetik metod yordamida ekologik madaniyat muammosiga bag'ishlangan xorijiy va mahalliy ilmiy adabiyotlar, jumladan, ekologik madaniyatning ijtimoiy rivojlanish mexanizmi sifatidagi mohiyatini yorituvchi tadqiqotlar chuqur o'rganildi [5]. Qiyosiy-tarixiy metod turli mamlakatlarda ekologik ta'lim-tarbiya tizimining rivojlanish tendensiyalarini solishtirish imkonini berdi. Tizimli yondashuv esa ekologik madaniyatni shakllantiruvchi omillarni — ta'lim, huquq, iqtisodiyot, madaniyat va davlat siyosatini — o'zaro bog'liq yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqishga xizmat qildi.

Tadqiqotning empirik-nazariy asosi sifatida ekspert so'rovi metodidan foydalanilgan tadqiqotlar tahlil qilindi, unda aholi ekologik madaniyatini rivojlantirishning asosiy ijtimoiy va huquqiy mexanizmlari, jumladan, ekologik madaniyatning asosiy funksiyalari hamda uni rivojlantiruvchi ijtimoiy institutlar aniqlangan edi [3]. Shuningdek, uch bosqichli konseptual modelga asoslangan yondashuv — harakatlantiruvchi kuchlar, ijtimoiy-madaniy transformatsiya jarayoni va ekologik barqarorlik bosqichlari — tadqiqotning nazariy asosini boyitishda muhim ahamiyat kasb etdi [4]. Ushbu metodologik baza asosida O'zbekiston sharoitida ekologik madaniyatni yuksaltirish mexanizmlarini tahlil qilish va tizimlashtirish imkoniyati yaratildi.

Tadqiqot uch bosqichda amalga oshirildi: birinchi bosqichda mavzuga oid ilmiy adabiyotlar va me'yoriy-huquqiy hujjatlar to'plandi hamda tizimlashtirildi; ikkinchi bosqichda ekologik madaniyatni shakllantiruvchi mexanizmlar tahlil qilinib, ularning o'zaro bog'liqligi aniqlandi; uchinchi bosqichda esa olingan natijalar asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi va xulosalar shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ekologik madaniyatning mohiyati va tarkibiy tuzilishi:

Ekologik madaniyat murakkab, ko'p qirrali tushuncha bo'lib, u atrof-muhit haqidagi chuqur va har tomonlama bilimlarni, tabiatga oid qadriyatlarni, ekologik fikrlash uslubi va unga mos munosabatni, ekologik muammolarni hal qilish ko'nikma va tajribasini, tabiatni muhofaza qilish faoliyatida bevosita ishtirok etishni hamda tabiatni o'zgartiruvchi inson faoliyatining uzoq muddatli salbiy oqibatlarini oldindan ko'ra bilishni o'z ichiga oladi [3]. Ushbu ta'rif ekologik madaniyatning nafaqat bilim va ong darajasi, balki amaliy xulq-atvor va faol fuqarolik pozitsiyasi bilan ham bog'liq ekanligini ko'rsatadi.

Ekologik madaniyatning tarkibiy tuzilishida uch asosiy komponentni ajratish mumkin: kognitiv komponent — tabiat qonuniyatlari, ekologik xavf-xatarlar va ularning oldini olish yo'llari haqidagi bilimlar; qadriyat-motivatsion komponent — tabiatga nisbatan ijobiy munosabat, uni asrash zaruratini ichdan his qilish va shaxsiy mas'uliyat tuyg'usi; faoliyat-amaliy komponent — atrof-muhitni muhofaza qilish borasidagi real xatti-harakatlar, resurslardan tejamkorlik bilan foydalanish ko'nikmalari. Ushbu uch komponentning uyg'un rivojlanishi shaxsda barqaror ekologik madaniyatning shakllanishini ta'minlaydi.

Ekologik ta'lim-tarbiya — ekologik madaniyatni shakllantirishning asosiy mexanizmi:

Ekologik ta'lim-tarbiya ekologik madaniyatni shakllantirishning markaziy va uzluksiz mexanizmi hisoblanadi. Rivojlantiruvchi ekologik ta'lim muhitini loyihalashda psixologiya va didaktika o'rtasidagi nisbatda ustuvorlik psixologiyaga berilishi lozim, chunki inson tabiat bilan o'zaro munosabatining psixologik mexanizmlarini tushunmasdan turib, samarali ta'lim dasturini yaratib bo'lmaydi [1]. Shu sababli maktabgacha ta'limdan tortib oliy ta'limgacha bo'lgan barcha bosqichlarda ekologik mavzular alohida fan sifatida emas, balki barcha fanlar tizimiga integratsiyalashgan holda o'qitilishi zarur.

Xorijiy tadqiqotchilar tomonidan taklif etilgan konseptual model ekologik ta'lim strategiyasini uch ketma-ket bosqichga ajratadi: birinchi bosqich — harakatlantiruvchi kuchlar, ya'ni ekologik ta'lim va yaxshi amaliyotlarni rag'batlantiruvchi siyosiy va ijtimoiy iroda; ikkinchi bosqich — jamiyat kontekstining ijtimoiy-madaniy transformatsiya jarayoni, bu jarayon ekologik ta'lim dasturlari va yaxshi amaliyotlarni joriy etish asosida jamiyat tashkiliy modellarini o'zgartiradi; uchinchi bosqich — ekologik barqarorlik, unda ekologik madaniyatni ilgari suruvchi ta'lim beruvchi jamoa shakllanadi va bu, o'z navbatida, birinchi bosqichdagi harakatlantiruvchi kuchlarni yanada mustahkamlab, aylanma siklni yopadi [4]. Ushbu model shuni ko'rsatadiki, ekologik ta'lim statik jarayon emas, balki jamiyatning o'zi bilan birga uzluksiz rivojlanib boruvchi dinamik tizimdir.

Amaliyotda ekologik ta'lim samaradorligini oshirish uchun quyidagi yondashuvlar muhim ahamiyatga ega: interfaol va amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim metodlarini qo'llash (loyihaviy faoliyat, dala tadqiqotlari, ekologik amaliyot); raqamli texnologiyalar va vizual vositalardan foydalangan holda ekologik masalalarni jonli tarzda yoritish; o'quvchi va talabalarni real ekologik muammolarni hal qilish jarayoniga jalb etish; ta'lim muassasalarida "yashil maktab" va "yashil universitet" tashabbuslarini rivojlantirish.

Huquqiy-me'yoriy mexanizmlar va davlat siyosati:

Ekologik madaniyatni yuksaltirishning muhim yo'nalishlaridan biri huquqiy-me'yoriy bazani takomillashtirish va uni amalda joriy etishdir. Konstitutsiyada fuqarolarning qonun bilan belgilangan ekologik burch va mas'uliyatlari haqidagi ma'lumotlarning mustahkamlanishi, shuningdek, qonun va farmonlarda belgilangan ustuvor vazifalarning bajarilishini ta'minlash davlat ekologik siyosatining huquqiy poydevorini tashkil etadi [2]. Biroq huquqiy normalarning mavjudligi o'zi bilan yetarli emas — ularning amaliyotga samarali tatbiq etilishi, nazorat mexanizmlarining ishlashi va qonunbuzarliklar uchun mas'uliyatning muqarrarliligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Davlat siyosati darajasida ekologik madaniyatni rivojlantirish jamiyat va tabiat o'rtasidagi rivojlanish qonuniyatlarini chuqur o'rgatish, ularning o'zaro bog'liqligini har tomonlama yoritish hamda zamonaviy fikrlaydigan, yuksak ma'rifatli shaxsni tarbiyalashga qaratilishi lozim [1]. Bunda davlat organlari, ta'lim muassasalari, ommaviy axborot vositalari va fuqarolik jamiyati institutlarining o'zaro hamkorligi muhim rol o'ynaydi. Ekologik nazorat tizimini kuchaytirish, sanoat korxonalarida ekologik standartlarga rioya etilishini ta'minlash, "ifloslantiruvchi to'laydi" tamoyilini izchil qo'llash kabi chora-tadbirlar huquqiy mexanizmlarning amaliy samaradorligini oshiradi.

Ijtimoiy institutlar va barqaror rivojlanish konsepsiyasi:

Ekologik madaniyatni rivojlantirishda oila, ta'lim muassasalari, diniy va madaniy tashkilotlar, ommaviy axborot vositalari, nodavlat notijorat tashkilotlari kabi ijtimoiy institutlar muhim o'rin tutadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ekologik madaniyat rivojlanishining asosiy ijtimoiy institutlarini aniqlash va ularning har birining o'ziga xos funksiyalarini belgilash orqaligina kompleks va samarali dasturlarni ishlab chiqish mumkin [3]. Oila — birlamchi ijtimoiylashuv instituti sifatida bolada tabiatga muhabbat va mas'uliyat tuyg'usini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi, ta'lim muassasalari esa bu tuyg'uni ilmiy bilimlar bilan boyitadi va tizimli tarzda mustahkamlaydi.

Zamonaviy ekologik madaniyat konsepsiyasi barqaror rivojlanish g'oyasi bilan uzviy bog'liq. Barqaror rivojlanishning metodologik yadrosi insoniyat va tabiatni ijtimoiy-tabiiy rivojlanishni ta'minlashga qodir yagona global tizim sifatida idrok etishdan iborat bo'lib, bunda ijtimoiy-tabiiy o'zaro ta'sir eng yangi texnologik transformatsiyalar sharoitida amalga oshadi. Globallashuv jarayonida ekologik inqiroz ko'p qirrali ilmiy muammo sifatida namoyon bo'lib, ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, madaniy va oilaviy omillar mamlakat va mintaqaning milliy xavfsizligini mustahkamlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi [5]. Shu sababli ekologik madaniyatni yuksaltirish alohida tarmoq masalasi emas, balki ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning barcha jabhalarini qamrab oluvchi kompleks strategiyaning tarkibiy qismi sifatida qaralishi lozim.

"Yashil iqtisodiyot" tamoyillarini joriy etish, resurstejamkor va ekologik toza texnologiyalarni rag'batlantirish, korxonalarni ijtimoiy-ekologik mas'uliyatga undash kabi iqtisodiy mexanizmlar ekologik madaniyatning amaliy ko'rinishlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Bunda davlat-xususiy sheriklik asosida ekologik loyihalarni moliyalashtirish, "yashil" investitsiyalarni rag'batlantiruvchi soliq imtiyozlarini joriy etish samarali vositalardan hisoblanadi.

O'zbekistonda ekologik madaniyatni yuksaltirishning muammoli jihatlar:

O'tkazilgan tahlil natijalari O'zbekiston sharoitida ekologik madaniyatni yuksaltirish jarayonida bir qator tizimli muammolarning mavjudligini ko'rsatdi. Birinchidan, ta'lim muassasalarida ekologik tarbiya ko'pincha nazariy xarakterga ega bo'lib, amaliy mashg'ulotlar, dala tadqiqotlari va loyihaviy faoliyat yetarli darajada tashkil etilmagan. Ikkinchidan, aholining, ayniqsa, qishloq joylarda yashovchi fuqarolarning ekologik huquq va majburiyatlari to'g'risidagi bilim darajasi past bo'lib, bu holat tabiiy resurslardan noto'g'ri foydalanishga olib kelmoqda. Uchinchidan, ekologik qonunchilik normalarining amaliyotga tatbiq etilishida nazorat mexanizmlarining bo'shligi, ba'zi hollarda esa javobgarlikning muqarrar emasligi kuzatiladi.

To'rtinchidan, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarning ekologik targ'ibot salohiyatidan to'liq foydalanilmayapti — ekologik mavzudagi kontent ko'pincha epizodik xarakterga ega bo'lib, uzluksiz va tizimli targ'ibot strategiyasi mavjud emas. Beshinchidan, fuqarolik jamiyati institutlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlarining ekologik loyihalarni moliyalashtirish va amalga oshirishdagi imkoniyatlari cheklangan bo'lib, bu ularning jamoatchilik safarbarligidagi faolligini pasaytirmoqda.

Ekologik madaniyatni yuksaltirishning kompleks mexanizmlari:

Yuqorida keltirilgan tahlil asosida aholining ekologik madaniyatini yuksaltirishning quyidagi kompleks mexanizmlari ilmiy jihatdan asoslandi:

Birinchidan, uzluksiz ekologik ta'lim tizimini takomillashtirish — maktabgacha ta'limdan boshlab oliy ta'lim va kadrlar malakasini oshirish bosqichigacha bo'lgan barcha darajalarda ekologik bilim va ko'nikmalarni izchil rivojlantirish, bunda nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish zarur [1, 4].

Ikkinchidan, huquqiy-me'yoriy bazani takomillashtirish va uning ijrosini ta'minlash — ekologik qonunchilikni xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish, nazorat organlarining faoliyatini kuchaytirish, jarima va rag'batlantirish choralarining o'zaro muvozanatli tizimini yaratish [2].

Uchinchidan, ijtimoiy institutlarning o'zaro hamkorligini kuchaytirish — oila, ta'lim muassasalari, diniy tashkilotlar, OAV va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasida yagona ekologik targ'ibot strategiyasini ishlab chiqish va uni izchil amalga oshirish [3].

To'rtinchidan, iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlarini joriy etish — "yashil iqtisodiyot" tamoyillarini kengaytirish, ekologik toza texnologiyalarni qo'llovchi korxonalarga soliq va kredit imtiyozlari berish, davlat-xususiy sheriklik asosida ekologik loyihalarni moliyalashtirish [5].

Beshinchidan, jamoatchilik ishtirokini kengaytirish — fuqarolarning ekologik qarorlar qabul qilish jarayonlariga bevosita jalb etilishi, mahalliy ekologik tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash, ko'ngillilik harakatlarini rivojlantirish [3, 4].

Ushbu beshta mexanizm o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiruvchi tizim sifatida qaralishi lozim, chunki ularning faqat birgalikda va izchil tarzda amalga oshirilishi ekologik madaniyatning barqaror va yuksak darajada shakllanishini ta'minlay oladi. Birona mexanizmning yetishmovchiligi butun tizimning samaradorligini pasaytiradi — masalan, kuchli huquqiy baza mavjud bo'lib, lekin ta'lim tizimi zaif bo'lsa, aholining huquqiy ongi past bo'lib qoladi va qonun normalari amalda ishlamay qoladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy jamiyatda aholining ekologik madaniyatini yuksaltirish murakkab, ko'p qirrali va uzluksiz jarayon bo'lib, u faqat bitta institut yoki chora-tadbir orqali emas, balki ta'lim, huquq, iqtisodiyot va ijtimoiy institutlarning o'zaro uyg'unlashgan faoliyati orqaligina samarali amalga oshirilishi mumkin. Ekologik madaniyat shaxsning bilim, qadriyat va amaliy xulq-atvorining yaxlit tizimi sifatida shakllanadi va uning rivojlanishi jamiyatning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti bilan bevosita bog'liqdir.

Tadqiqot davomida ekologik madaniyatni yuksaltirishning beshta asosiy mexanizmi — uzluksiz ta'lim, huquqiy-me'yoriy baza, ijtimoiy institutlarning hamkorligi, iqtisodiy rag'batlantirish va jamoatchilik ishtirokini kengaytirish — ilmiy jihatdan asoslandi. Ushbu mexanizmlarning har biri o'ziga xos vazifani bajaradi, biroq ularning yakuniy samaradorligiga faqat tizimli va kompleks yondashuv orqali erishiladi.

Kelgusi tadqiqotlar uchun ekologik madaniyatni yuksaltirish mexanizmlarining mintaqaviy o'ziga xosliklarini, xususan, qishloq va shahar aholisi o'rtasidagi farqlarni, shuningdek, raqamli texnologiyalarning ekologik ta'lim samaradorligiga ta'sirini chuqur empirik tadqiq etish istiqbolli yo'nalish bo'lib qolmoqda. Amaliy jihatdan esa ushbu maqolada ishlab chiqilgan tavsiyalar ta'lim muassasalari, davlat boshqaruv organlari va fuqarolik jamiyati institutlari tomonidan ekologik ta'lim-tarbiya dasturlarini takomillashtirishda foydalanilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ochilova N.R. Formation of ecological culture: issues of education and upbringing // European science international conference: Modern problems in education and their scientific solutions. - 2024.
2. Xaitov, Lazizbek & Kuziyev, Nodir & Rajabova, Rohila. Ecological problems and the role of ecological culture in their solution // BIO Web of Conferences. - 2024. - Vol. 120. - DOI: 10.1051/bioconf/202412001033.
3. Meshcheryakov, Konstantin. Environmental Culture Development in Population // Laplage em Revista. - 2021.
4. Spínola, H. Environmental Culture and Education: A New Conceptual Framework // Creative Education. - 2021. - Vol. 12. - P. 983-998. - DOI: 10.4236/ce.2021.125072.
5. Volnistaya, M., Gezalov, A., Korkiya, E., & Mamedov, A. Ecological Culture As A Mechanism Of Social Development // Social and Cultural Transformations in the Context of Modern Globalism. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences. - Future Academy, 2019. - Vol. 76. - P. 3337-3346. - DOI: 10.15405/epsbs.2019.12.04.448.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 7/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>